

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

2. De charitate in proximum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

per omnia diligendum, siquidem sua natura est propensus ad eum amandum super omnia. Quare una sola est virtus charitatis Theologicae & supernaturalis, qua diligitur Deus secundum eam rationem boni absolutam & relatam, quam habet in se, & ex se, & per se. S. Thomas prima secunda, quaestio. 109. artic. 3. ad 1. sic ait: *Charitas diligit Deum super omnia eminentius quam natura. Natura enim diligit Deum super omnia, prout est principium & finis naturalis boni. Charitas autem secundum quod est obiectum beatitudinis, & secundum quod homo habet quandam societatem cum Deo. Sensus Angelici Doctoris est: Homo naturaliter diligit Deum secundum eam rationem boni, qua Deus est iustus, sapiens, vnus, infinitus & immensus, & denique primum, & summum bonum, ex quo fit, ut sic auctor, & finis omnium bonorum naturalium: & charitate diligitur multo altius, atque sublimius Deus, videlicet secundum omnem rationem boni, quam habet in se, & per se absolutam, & relatam, qua est omnipotens, vnus & Trinus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: qua boni ratione visa beati redduntur Angeli, & homines in Patria. Hinc fit, ut ad primum illum amorem in Deum virtus necessaria non sit, quia naturaliter homo sic Deum amat: at ponitur virtus charitatis supernaturalis ad amorem secundum, quia est quidam amor naturalis sublimior & altior.*

Tercio quaeritur, Quidnam sit amare Deum toto animo, & corde? Respondeo cum S. Thoma secunda secunda, quaestio. 44. artic. 4. esse amare Deum super omnia, quia tunc nulli alteri plura, aut potiora, & maiora bona volumus. Amare, est velle bonum alicui, teste Aristotele lib. 2. Rhetoric. capit. 4. Cum igitur Deo volumus plura & maiora bona quam alteri, tunc ipsum super omnia diligimus: volumus autem Deo plura & maiora bona, quia volumus ipsum esse omnipotentem, infinitum, immensum, primum, & summum bonum, quo nullum aliud bonum, maius esse, & cogitari queat. Is, qui vult in Deo non esse aliquid boni, quod habet in se, non amat eum super omnia, quia illi non vult omne bonum. Item, qui amat Deum super omnia, non solum vult illi omne bonum, quod habet in se, & per se, sed etiam omne bonum, quod ei vniuersa creata tribuunt. vult enim ut ab omnibus ametur, colatur, honoretur, & timeatur, & ei obedientia praestetur.

Quarto quaeritur, Quid sit amare Deum super omnia? Is affectu, & voluntate Deum super omnia diligit: qui vult ut ille omne bonum habeat, & omne bonum sibi debitum reddatur ei: quare qui vult, ut ille iustus non sit, aut ne vniuersa videat, aut ne sit malorum vindex, ac punitor, non amat Deum super omnia, affectu nimirum, & opere non amat. Quare peccator quamdiu peccator est, Deum non diligit super omnia affectu, vel effectu. Non affectu, quia vult tacite, & implicite, quamuis non explicite, ne turpe, quod vult, aut facit, displiceret Deo, aut ne Deus esset mali vindex, & punitor: effectu vero, & opere, quia contra Dei mandatum peccatum facit, aut in peccato lethali perseverat.

Quinto quaeritur, Quid sit Deum diligere plus quam omnia? Respondeo, primo Deum esse diligendum plus quam omnia, quia ei debemus velle maiora, & plura bona, quam alicui alteri. Secundo, quia eius amorem plura est mare iubemur, quam amorem alicuius alterius: ita ut si cogemur alterum amore relinquere, vel Dei, vel alicuius alterius, relinqueremus potius amorem rerum omnium creaturarum, quam amorem Dei. Tercio, Deus est firmitus, & fortius diligendus, quam quoduis bonum creaturam. Tunc vnus firmitus, & fortius amamus, quam aliud, cum illud amamus deposito, & posthabito amore alterius. Sic vir nobilis quamuis tenerius amet catulum, quam castrum: fortius tamen, & firmitus amat castrum, quam catulum: nam citius, & facilius deponit amorem catuli, quam castrum. Item fortius, & firmitus amat quis vnus, quam alterum, cum se grauioribus, & pluribus periculis exponit pro vno, quam pro altero. Quare charitas, qua

Deum amamus super omnia, non postulat ut Deum feruentius, vel tenerius diligamus, quam caetera bona, sed ut amemus fortius, & firmitus. Insuper amor intensior vnus rei, maior, & perfectior est remissiori: sed charitas non exigit, ut Deum amemus amore intensiori, dummodo amor Dei quamuis remissior sit, fortior, firmitus, & aestimatione maior, & talis, ut eo amore velimus Deo plura, & potiora bona, quam cuius alteri rei creaturæ.

Sexto quaeritur, Quid sit amare Deum propter ipsum? Is amat aliquem propter eum, qui amat illum propter bonum eius, non propter bonum suum. Diligit Titium, quia est per se bonus, & non quia bonus tibi est: amas illum propter ipsum, & non propter te: nam diligit eum sine vilo tuo emolumento, & commodo. Quare eum diligimus Deum, quia in seipso, & per se bonus est, & non quia nobis est bonus: quia amemus illum, etiamsi nihil boni ex eo nobis proveniret: tunc diligimus eum propter ipsum, & non propter nos.

Ex his intelligitur charitatis esse, amare Deum super omnia & plus quam omnia, & propter ipsum, & ex toto humano corde. Hinc etiam perspicitur, quare charitas in Deum sic virtus quæ cæteris omnibus imperat: nam si diligit Deum super omnia, & plus quam omnia, & propter ipsum, omnia eius mandata seruabis, & omnia bona creata in ipsum referes: & proximum diliges propter Deum, videlicet, quia diuinum bonum participat; hoc est, capax, & particeps est beatitudinis, & gloriæ sempiternæ.

Colligitur etiam, charitatem sine fide, & spe esse non posse. nam si diligit Deum secundum omnem rationem boni, quam habet in se, & per se, absolutam, & relatam, videlicet qua est Deus, infinitus, omnipotens Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, reddens beatos, qui ipsum intuentur; oportet ut credas, & speres, & optes tantum bonum.

CAP. II.

De charitate in proximum.

Primo quaeritur generatim: Qualisnam amor intelligatur charitas in proximum? Intelligitur is amor, quo bonum volumus alicui propter ipsum, hoc est, etiam sine emolumento, & commodo nostro: aliquando enim quempiam amamus ob emolumentum, & vtilitatem nostram: nimirum, quia is vel delectat nos, vel prodest nobis: aliquando vero amamus etiam sine vilo commodo nostro: & tunc illum diligimus propter ipsum, & hic amor est charitatis: hunc amorem Ethnici Philosophi vocarunt benignitatem, charitatem, benevolentiam, beneficentiam, & amicitiam, & interdum etiam humanitatem: est enim hominis officium, ut alium diligat tanquam hominem, hoc est, eiusdem humanæ naturæ confortem; ac proinde tanquam socium eorundem bonorum participem.

Secundo quaeritur, Quotuplex sit amor benevolentiae in proximum? Est duplex, vnus naturalis, qui est naturali rationi consentaneus: alter supernaturalis, hoc est, quem habet homo à virtute charitatis infusæ in cordibus à Deo, ut suum proximum diligat, etiam supra id, quod naturalis ratio praescribit. Naturali amore diligimus proximum, ut amicum, & humanæ naturæ, ac vitæ participem, cum ei bona volumus, quæ ad naturam, & motum honestatem pertinent: ac supernaturali amore complectimur proximum, ut amicum diuinum, sive ut amicum in Deo, & propter Deum, ut vitæ, & gloriæ sempiternæ capacem, cum ei bona volumus, & optamus, quæ ad gratiam diuinam, & æternam vitam spectant. Naturalis amor est ad proximum, quia naturalis ratio mouet, ac praecipit, ut hominem diligamus propter ipsum. Vnde est diligendus iuxta rationis, & prudentiæ praescriptum: At supernaturalis amor proximum amplectitur, quia Deus mouet, vel praecipit, ut diligamus. Quapropter est amandum.

us homo non solum iuxta id, quod prudentia dicitur, sed etiam secundum fidei, & diuinæ legis, ac sapientiæ præscriptum.

Tertio quæritur, An sit in homine ponenda aliqua virtus specialis ad amorem benevolentiae, & amicitiae naturalis in proximum elicendum? Aristot. lib. 8. *Ethicor. cap. 1.* dicit, amicitiam inter homines, vel esse virtutem, vel cum virtute: & S. Thomas *secunda secunda, quæst. 23. artic. 3. ad primum* magis eo accedit, ut putet non esse virtutem à cæteris virtutibus moris distinctam, sed consequi virtutem. Certe non videtur esse specialis virtus, quia virtus specialis non ponitur, nisi cum est aliqua specialis in actu, & opere difficultas: at homo naturaliter est animal societatis, & amicitiae cupidum, utpote ad societatem natum. Item omne animal naturaliter diligit sibi simile. Quare sicut ad diligendum Deum super, & plus quam omnis, vna sola ponitur virtus charitatis infusæ: quia homini difficile, & arduum non est, Deum super omnia diligere, ut primum, & summum bonum, cum ad id sit sua natura propensus: at virtus charitatis infunditur, ut homo diligit Deum multo altius, & sublimius, quam natura diligit, ut capite superiori docui: sic ad diligendum proximum, ut nobis similem, hoc est, ut naturæ humanæ participem virtute speciali à cæteris distincta non egemus: sed ad diligendum proximum, ut gloriæ, & vitæ æternæ capax, & ut animal diuinorum & cælestium bonorum particeps, opus est virtute charitatis diuinitus data.

Quarto quæritur, Quotuplex sit charitatis actio? Est duplex: vna interna, altera externa. Interna, interioris voluntatis affectu completur: externa in opere, & effectu consistit. Illa benevolentia dicitur, hæc beneficentia. Ex quo fit, ut charitas possit interiori voluntatis actu consummari, & perfici, cum videlicet volumus bonum alicui propter ipsum: quæ voluntas tunc est efficax, cum talis est, ut si opportunitas, vel occasio benefaciendi adesset, ad opus, & effectum perduceretur.

Quinto quæritur, Quo differat amor benevolentiae, qui est in proximum, ab amore concupiscentiae? Differt in hoc, quod amore benevolentiae volumus bonum alicui propter ipsum, hoc est, sine vilo emolumento nostro, sine absque vilo, quod nostra interfit: at amore concupiscentiae volumus bonum alicui causa nostri emolumenti, & commodi. vnde hic amor non est charitatis: charitas enim est gratuita, hoc est, gratis amat, non causa nostri commodi: amor concupiscentiae est mercenarius.

Sexto quæritur, Quo modo beneficentia sit charitatis actus vel officium, cum aliarum virtutum opus esse videatur? Respondeo, beneficentiam, esse actum charitatis externum, eadem ratione, qua benevolentia est actus internus. Nam quemadmodum benevolentia est charitas, cum volumus bonum alicui propter ipsum, non ex alia causa: sic etiam beneficentia est charitas, cum facimus alicui bene propter ipsum, sine alia causa. Verbi gratia, si velimus bonum Titio, quia noster pater est, aut quia frater, aut filius, pietas est: si velimus id bonum solum propter ipsum extra vilius emolumentum nostrum, charitas est. Facimus Titio bene, quia ipse prius de nobis bene meritus est, actus est grati animi. Si facimus bene alicui, quia id bonum illi debemus ex pacto, contractu, vel quasi contractu, iustitiae officium, & opus est: at si faciamus gratis propter ipsum, est actio charitatis.

Dices, Quomodo differat actus liberalitatis ab actu charitatis? Quando item donatio facta alicui erit actus liberalitatis, & quando actus charitatis? Siquidem quod liberaliter, aut gratis fit, aut datur, absque vilo emolumento, aut commodo nostro fit, aut datur. Respondeo, actum liberalitatis ab actu charitatis distingui, quod is qui liberalis est, ideo de altero bene meretur, hoc est, ideo donat alteri, qui vult liberalis esse: quemadmodum etiam qui magnificus est, sumptus & impensas facit non ob aliud, nisi ut magnificus sit in sumptibus, & impensis: liberalis pecunias, & alia sua bona in alios confert, ut sit li-

beralis in eos. At vero is, qui ex charitate diligit, facit proximo bene, ut non liberalis, vel magnificus sit, sed quia amat hominem propter ipsum. Materia subiecta, in qua liberalitas versatur, est pecunia, & quoduis aliud temporale bonum pecunia æstimabile. Materia vero magnificentiæ subiecta, sunt impense, & sumptus in pecuniis, & aliis bonis, quæ pecunia æstimantur. Materia autem charitatis, est quoduis bonum animæ, vel corporis, quod in proximum conferimus, vel ei volumus. Liberalitas ergo consistit in distribuendis gratis pecuniis, & aliis bonis, quæ pecuniæ æstimacionem habent: magnificitas, in faciendis prudenter impensis, & sumptibus: charitas autem in volendo, & conferendo bonum proximo propter seipsum.

Septimo quæritur, An eadem specie charitatis actu proximum diligamus, quo diligimus Deum? Responderet Sanctus Thomas *secunda secunda, quæstione vigesima quinta, articulo primo*, eodem specie actu quo diligitur Deus, diligi proximum, quando cumque diligitur propter Deum, hoc est, propter bonum diuinum, quod est in eo, videlicet, diligitur, ut est diuinorum bonorum particeps, siue, ut est diuinus quidam amicus, siue ut est amicus in Deo, vel propter Deum, siue ut est amicus Dei, hoc est, quem Deus vult diligi propter ipsum, & amor in eum gratus, & acceptus est Deo. *Quemadmodum*, inquit, *vna & eadem est specie visio, qua videtur lumen, & qua videtur color propter lumen.* Secus vero est, si proximus diligitur ob proprium bonum, quod est in eo: ut si ametur, quia consanguineus, vel quia cuius est. *Sicut*, inquit idem Sanctus Thomas in responsione ad primum: *Si quempiam timeas, quia tyrannus est, vel crudelis, vel excisiosus tibi est, non times illum eodem timore, quo Deum: si timeas quia minister Dei est, & ipse vices gerit in terra, vel quia ipsum Deum refert, eodem timore times illum, quo metuis Deum.* Hinc est, ut docet idem S. Thomas *ibidem in responsione ad secundum*, ut non colamus, & veneremur eodem specie actu proximum, quo Deum: quia cultus, & honor defertur homini ob eius superalios excellentiam: at non est eadem excellentia Dei, & hominis.

Octauo quæritur, An vno, & eodem numero actu diligamus Deum, & proximum, cum hominem propter Deum amamus? Respondeo, aliquando nos duobus actibus amare, aliquando vno tantum actu. Sunt duo actus distincti, cum amamus proximum ex amore priori erga Deum: tunc enim amor in proximum oritur, & existit tanquam ex causa ex amore in Deum: at vero est vnus tantum actus, amor in proximum propter Deum, cum amamus proximum, ut diuinorum bonorum participem: tunc enim amor in proximum non nascitur ex alio actu expliciti amoris in Deum, sed versatur circa proximum propter Deum ipsum, tanquam propter rationem, & causam primariam amandi proximum. Sic etiam cum quis odio habet peccatū propter Deum, aliquando sunt duo actus: vnus, qui est amor in Deum, & ex hoc procedit ille: Aliquando est vnus actus dumtaxat, videlicet odium peccati, quatenus odium est Dei mandatis contrarium. Similiter etiam cum diligimus medicinam propter sanitatem, sunt interdum duo actus: vnus, quo diligimus sanitatem, ex quo fit, ut medicinam diligamus: interdum est vnus actus tantum, cum videlicet diligimus medicinam, ut salutarem, & commodum, & vtilem sanitati.

Nono quæritur, Quo modo amor proximi propter Deum, sit amor benevolentiae, & charitatis, & non concupiscentiae? Siquidem tunc amamus proximum, ut est aliquid Dei, videlicet, ut seruum, vel creaturam Dei, talis enim amor est, cum amamus res rationis expertes, ut sunt creaturæ Dei. Respondeo, amorem esse concupiscentiae, cum amamus hominem, ut creaturam Dei: at talis non est amor charitatis in proximum propter Deum: quia tunc amamus proximum propter ipsum, sed non tanquam primarium charitatis obiectum, sed tanquam secundarium; quia amamus illum, ut diuinorum bonorum parti-

cipem,

cipem, & ideo diligimus eum, & propter se, nimirum quia est bonus non solum bonitate naturæ, ut est homo, sed bonitate diuina, ut est capax gloriæ, & vitæ sempiternæ.

Decimo quaeritur, *Quenam sint illa, quæ ex charitate diligimus?* Respondeo, ex sancto Thoma questione vigesima quinta, articulo secundo, in hunc modum: Per amicitiam amatur aliquid dupliciter: vno modo, sicut amicus, cui bona volumus: altero modo, sicut bonum, quod amico volumus. Primo modo amatur Deus, Angelus, & homo. Secundo modo amatur per charitatem ipsa charitas: quia est bonum, quod volumus, & optamus omnibus. Sic etiam amantur creaturæ rationis expertes: nam per charitatem, volumus ut sint, & conseruentur ad honorem Dei, & utilitatem hominum: sic enim etiam Deus ex charitate diligit eas. *Sanctus Thomas secunda secunda, questione 25. art. 3.*

Item, ex charitate quisque diligit seipsum, non quod sit amicitia eiusdem ad seipsum, nam amicitia est ad alterum: sed quod quisque sit particeps Dei: & ita quisque seipsum amat propter Deum. *Sanctus Thomas eodem libro, & questione, art. 4.*

Quisque item ex charitate diligit corpus suum: tum quia eo uti possumus ad honorem Dei, & boni nostri; tum etiam quia est aliquo modo particeps beatitudinis sempiternæ, *Sanctus Thomas ibidem, artic. 5. ex Augustino epistola quinquagesima sexta, & libro de doctrina Christiana, cap. 23. & 26.*

Peccatores quoque diligendi sunt ex charitate, non quatenus peccatores sunt, sed quatenus homines capaces, & particeps gloriæ æternæ. Et ita amantur propter Deum, *Sanctus Thomas eodem loco, art. 6.*

Angeli etiam ex charitate diliguntur propter Deum, quia sunt particeps bonorum diuinorum, *S. Thomas quo dixi in loco, art. 10.*

Dæmones ex charitate non diliguntur, quia secundum legem diuinam non sunt beatitudinis capaces: at ex charitate volumus eorum naturam esse ad gloriam Dei. *S. Thomas in eodem libro, & quest. art. 11.*

C A P. III.

De diligendis inimicis.

Primo quaeritur, An præcepto charitatis inimicos diligere cogamur? Respondet sanctus Thomas in secunda secunda, questione 25. artic. 8. iure, & præcepto diuino, & naturali compelli nos ad inimicos amandos, quoniam *Matth. 5. dicitur est à Domino: Diligite inimicos vestros: nam in inimico tria possunt considerari: Primum, quod inimici nostri sunt, quatenus nobis male volunt, & nocent: & hoc nequaquam est in illis diligendum, nam sic peccatum diligeretur: Alterum est, quod homines sunt, & nostræ naturæ confortes: & hoc iure ipso naturali in illis amare compellimur. Tertium est, quod homines sunt, & gratiæ diuinæ, & vitæ æternæ particeps: ac ita præceptum diuinum habemus à Domino, ut inimicos diligamus.*

Quod si obiciatur, vnamquamque rem suam odisse contrarium; sicut ouis odit lupum, aqua ignem, & lux tenebras? Respondeo, cum *S. Thoma loco superius allegato in responsione ad secundum, inimicos non esse diligendos secundum id, quod nobis contrarium, & aduersum habent, sed secundum id, quod homines sunt, & diuinæ gratiæ, ac supernaturalium bonorum capaces.*

Si iterum opponas, Philosophorum esse dogma, ut amici diligantur, & odio habeantur inimici, nam à contrario valet argumentum: Amici sunt diligendi, ergo inimici sunt odio prosequendi, & 2. *Regum cap. 19. quasi exprobrando dixit Ioab dux militiæ ad Dauid: Diligis odientes te, & odio habes diligentes te, &c.* Respondeo, cum eodem *S. Thoma ad tertium argumentum solum probati, non esse di-*

ligendum in inimicis, quod sint nobis contrarii, & aduersi, sed quod homines sunt, & eorundem bonorum, quorum nos sumus confortes. Et hoc est, quod Philosophi tradiderunt: & quod argumentum à contrario sumptum concludit. Nam siamicus, quia amicus, est diligendus, odio prosequendus est inimicus, in eo quod est inimicus, quod est dicere, odio habendum est in inimico, quod is nobis aduersetur, & noccat.

Secundo quaeritur, An inimicis tuta conscientia possumus velle, vel optare malum, & lætari de malo ipsorum, aut de eorum bono contristari? Certum est, absque peccato posse nos velle, vel optare malum inimico, non quatenus malum, sed ut bonum est; videlicet, ut respiscat à malo, ut emendetur, denique uti neminem lædat. Nam hac ratione corripimus, flagellamus, & castigamus, quos in nostra potestate habemus, ut ad meliorem vitæ frugem conuertantur. Vnde *S. Gregorius lib. 22. Moralium cap. 11. ait: Euenire plerumque solet, ut non amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet; & rursum eius gloria sine invidia culpa contristet: cum & ruente eo, quosdam bene erigi credimus, & proficiente illo plerumque iniuste opprimi formidamus.* Et sanctus Thomas secunda secunda, questione trigesima sexta, articulo secundo: *Cum aliquis, inquit, dolet de bono alicuius, in quantum ex eo timetur nocentum, vel sibi ipsi, vel etiam aliis bonis, talis tristitia non est invidia, & potest esse sine peccato.* Quem locum explicans Caietanus: *Qui timet, inquit, alium ne opprimatur ab eo, vel ne ius violetur, aut diuinus cultus conculetur ob potentiam illius; & propterea contristatur de eius potentia, non peccat: cuius signum est, quod si possit, illum tali potentia priuarer, & id faceret absque peccato.* Sic ille. Tota ratio huius est, quia non odio habemus, quod est bonum in inimico, sed quod est in illo malum, videlicet, quod iura violat, quod bonos vexat, quod diuinum cultum spernit. Quare cum nos contristat: bonum illius, videlicet potentia, aut felicitas, contristat nos non bonum, sed malum, quia tali potentia, aut felicitate mali opprimuntur: Et cum gaudemus de malo illius, gaudemus non de malo, sed de bono, quod inde consequitur, scilicet, quod castigatus respiscat. *Vexatio enim, ait Isaias, dat intellectum.* Hinc intelligitur, quo pacto, siue culpa possit quis desiderare mortem Tyranni, Turcæ, aut prædonis, vel Hæretici, nimirum desiderat, ut vel à Deo flagellatus, vel bello iusto deuictus, vel à iudice condemnatus intereat, ne persequatur bonos, & ut à malo desistat.

Tertio quaeritur, An licitum sit inimicum excludere à communibus beneficiis, cum ea communiter in alios conferuntur? Respondeo, ex his, quæ habet sanctus Thomas in secunda secunda, questione vigesima quinta, articulo nono, & Caietanus ibidem, *Gabriel item super Canonem, Missa, lect. 76. littera C. Syluester in verbo, charitas, questione sexta. Nauarrus in Manuali capitulo decimoquarto, numero 25.* Id licitum non esse, verbi gratia, si ores communiter pro omnibus excluso inimico, peccas, quia quamuis orare, nullo præcepto cogaris; at eo ipso quo precaris pro omnibus, ne quis tuta conscientia inimicum excipere. Pari ratione si elemosynam communiter distribuas in pauperes certi cuiusdam loci, peccas si inimico pauperi illius loci elemosynam deneges. Si ad commune conuiuium inuites cognatos, vel vicinos tuos, & inimicum cognatum, vel vicinum tuum prætermittas, id non facis tuta conscientia. Hinc etiam est, ut qui salutat aliquos sibi obuios, nequeat inimico officium salutationis subtrahere. Secus est, quando inimicus relinquatur vna cum quibusdam aliis, qui inimici non sunt.

Quæres, An cum quis personæ publicæ vice, & officio fungitur, licite inimicum excludat à beneficio, quod communiter in alios confert? Distingendum est: Aut id facit, inimicum legitime, secundum iura puniundo, aut secus. Si primum, non peccat; ut si Rex, vel Princeps, vel Magistratus, siue iudex liberet à carcere, vel exilio, vel pœna capitis, vel multa pecuniaria reos, & inimicum, alioqui eandem pœnam committeret, non liberat, quia